

personal identity, and its sense is not in self-determination, but on the basis of self-determination to create developing algorithm of personality.

Another notion related to psychoculture is the concept of «mentality». Mentality - social and psychological patterns, ways of perception, the way to feel and think. The mentality expresses the everyday appearance of unstructured collective consciousness. Mentality to some extent identified with the collective unconscious. It means that mentality is broader concept while psychoculture in particular psychoculture of the society describes more psychological signs culture.

«Psychoculture» as a new notion accommodates other elements of notions, clarifies their content. Analysis of researches devoted to this subject, allows to make an conclusion that the lack of a common understanding of the content and structure of this process. «Psychoculture» - a holistic, indivisible notion that reflects the process of ascent of the individual to spirituality in the multidimensional system of social relations.

Findings. Thus, found that «psychoculture» «identity,» «mentality» though is related notions, but they reflect the content of the various phenomena. Mostly mentality and identity are certain platforms which are the base in the formation psychoculture.

Practical implications. The practical significance is that the results, which we get after this research, can be used in the teaching process of the philosophical anthropology, philosophy, history, philosophical psychology etc.

Keywords: psychoculture, personality, identity, mentality, culture.

УДК 130.2

Іванова Н. В.,

кандидат філософських наук, доцент,
завідувач відділення «Дошкільне виховання»
Луцького педагогічного коледжу (Луцьк, Україна),
докторант кафедри філософії та соціології
Південноукраїнського національного педагогічного університету
(Одеса, Україна), E-mail : iva_chumbas@mail.ru

ГУМАНІТАРНЕ МИСЛЕННЯ В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ДОСВІДІ ПІЗНАННЯ І РОЗУМІННЯ

Анотація. Досліджується проблема гуманітарного мислення в процесі розвитку наукових уявлень про природничонаукове та гуманітарне пізнання. Показано, що гуманітарне мислення виступає умовою пізнання як внутрішнього (душевного) стану людини, так і умовою аналізу певних форм її діяльності, в яких викристалізовані життєва активність і творчість. Розкривається значення веберівської концепції раціонального (цілераціонального) для змістовності гуманітарного мислення. Визначається, що єдність пізнання і мислення забезпечується культурно-історичним фоном духовного і практичного прогресу.

Ключові слова: раціональне, гуманітарне мислення, гуманітарне пізнання, дух, наука, цінність, розуміння.

Постановка проблеми. Гуманітарне мислення є важливим фактором соціокультурного і наукового пізнання в контексті історичного та стратегічного розвитку як суспільства, так і держави. Адже саме на його основі можна розкрити екзистенційні, глибинні морально-естетичні інтенції і принципи людського співжиття, проникнути в сутність свідомості і в таємниці творчості особистості. Воно наповнює життя людини сенсом і задає йому мету, виводить за межі ustalених догм і стандартів оцінки. Разом з тим, гуманітарне мислення робить світ «відкритим», дає можливість тлумачити його різнопланово, не втрачаючи при цьому неповторності та своєрідності. Гуманітарне мислення безпосередньо пов'язане з поняттями «душевного» і «духовного», що, в свою чергу, становить проблему гуманітарного пізнання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що вирішенню проблеми

гуманітарного мислення присвячені розвідки В. М. Розіна, С. Б. Кримського, Є. І. Андроса, М. К. Мамардашвілі, Л. А. Мікешіної, М. М. Бахтіна, С. В. Пролєсва, З. М. Оруджева, М. Д. Култаєвої та інших. Велику увагу гуманітарному мисленню і гуманітарному пізнанню приділяли В. Дільтей, Г. Ріккерт, В. Віндельбанд та ряд інших визначних філософів.

Однак залишаються невирішеними ряд питань, зокрема, стосовно взаємодії гуманітарного мислення з установками дослідника, історичним процесом в контексті раціонального (духовного) та ірраціонального (душевного), наукою та системою цінностей.

Метою статті є виявлення основних аспектів становлення гуманітарного мислення в генезі «філософії життя», концепту «цілерациональності», рефлексивності та природничонаукового пізнання.

Виклад основного матеріалу. Виокремлення проблеми «гуманітарного мислення» бере витоки з дискусії «наук про дух» і «наук про природу», де обмірковується необхідність проводити взаємодиференціацію між духовним і душевним, природничими і гуманітарними науками, і, відповідно, природничонауковим і гуманітарним мисленням. Очевидно, виходячи з таких міркувань, В. Дільтей вважає, що «первісно даним», «безпосереднім» в духовному (душевному) житті є «сув'язь душевного життя» (його цілісність, «взаємопов'язаний комплекс»). В той же час, в природі існуючі речі не пов'язані одна з одною в загальні явища або процеси. Якщо в природознавчих науках природні явища пояснюються на основі гіпотез про зв'язок між явищами (які пов'язують їх в єдине ціле), то в «науках про дух» явища душевного життя повинні «осягатися» («переживатися») на основі «душевного» зв'язку, виходячи з цілого. «Природу пояснюємо, – зазначав філософ, – душевне життя ми осягаємо» [5, с. 115].

Обґрунтувавши з позицій нового мислення можливість пізнання специфіки «душевного» осягнення дійсності, В. Дільтей далі аналізує умови власне гуманітарного пізнання. Одна з таких умов – перенесення акценту із власної рефлексії «душевного» життя на спостереження за іншими. Лише порівнюючи себе з іншими, – вважає В. Дільтей, – можна мати знання індивідуального відносно себе; усвідомлювати і мислити можна лише те, що в тобі «відрізняється від іншого», його свідомості, характеру, здібностей тощо. Друга умова – аналіз певних форм діяльності людини, в яких викристалізовані і життєва активність, і творчість. Їх вивчення і є гуманітарним пізнанням, яке можливе у формі розуміння в результаті осмислення. При цьому В. Дільтей приходить до важливого висновку, який нагадує кантівське положення про те, що мислення не виводить закони з природи, а, навпаки, визначає їх для неї. Розуміння і пов'язане з ним гуманітарне пізнання і, відповідно, гуманітарне мислення визначаються установками (позицією, цінностями) дослідника. Умова «можливості осягнути іншого полягає в тому, що у проявленні чужої індивідуальності не може не виступати щось таке, чого б не було в суб'єкті, який пізнає» [5, с. 118].

Якщо перша умова гуманітарного мислення задається підходом того, хто пізнає, то друга – реалізацією історичного підходу. Адже, за переконанням В. Дільтея, осягнути *що* таке життя, можна лише шляхом вивчення історії («духовно-душевного» процесу). Однією з причин такого вибору було прагнення В. Дільтея до загальнозначимого об'єктивного пізнання життєвої реальності, прагнення відрізнити наукове (науково-історичне) пізнання життя від тих способів його осягнення, які властиві для поета, художника. До них наближається спосіб «пізнання себе в спілкуванні з іншими... Але, вибравши цей третій шлях, Дільтей змушений розробити і третій метод – герменевтику. Цей метод має спільне із природничонауковим в тому сенсі, що історично також потрібно оперувати з деяким зовнішнім матеріалом, а не просто з даними особистого душевного досвіду; спільне з художником в історика в тому, що його матеріал особливого роду, це, так би мовити,

людський матеріал, і тому можна говорити про те, що в певній мірі він даний йому безпосередньо, не так, як «факти» дані вченому – фізику або теологу» [4, с. 398], – зазначає П. П. Гайденко.

В своїх працях В. Дільтей не лише обґрунтував можливість і специфіку гуманітарного пізнання, але і проблематизував його, показавши залежність гуманітарного пізнання від установок того, хто пізнає. Тому для цього суб'єкту пізнання потрібно мислити. Як відомо, ще І. Кант процес мислення зводив до трьох правил, на які потрібно було покладатись. Насамперед, це мислити самому; по-друге – мислити таким чином, щоб мати змогу одночасно дивитись на мислиме або на власну справу очима іншого. Суть третього правила полягає в тому, щоб не суперечити самому собі, тобто мислити несуперечливо. Тому, поєднання в гуманітарному пізнанні зовнішньо протилежних процедур – інтуїтивного осягнення і понятійного аналізу, належність дослідника і його об'єкта до однієї реальності, значення в гуманітарному пізнанні розуміння, інтерпретацій, історичного підходу – все це відкривало перспективи розвитку гуманітарного мислення.

Тезу В. Дільтея про залежність гуманітарного пізнання від установок суб'єкта пізнання посилює М. Вебер, пов'язуючи цю залежність з гуманітарними установками і цінностями дослідника. Він показує, що гуманітарне пізнання являє собою не просто вивчення певного явища, але одночасно його конструювання творчістю, це означає мисленнєвий процес, завдяки якому відбувається вияснення в ньому смислів, цінностей. «Не існує, – пише М. Вебер, – абсолютно «об'єктивного» наукового знання культурного життя або соціальних явищ, не залежного від особливих і «однобічних» точок зору, у відповідності з якими вони вибрані в якості дослідження, підлягають аналізу і розділені» [3, с. 35].

З точки зору М. Вебера ідеальні об'єкти гуманітарної науки мають особливий статус: це не зображення дійсності, а ідеально-типологічні побудови («конструкції»), котрі дозволяють досліднику схематизувати емпіричний матеріал і організувати його у відповідності з вибраною науковою позицією і завданнями дослідження. Свої міркування М. Вебер пов'язує з феноменом осмисленої соціальної дії людини, орієнтованої на буття іншої людини. Серед ідеальних способів соціальних дій він спеціально виокремлює «ціннісно-раціональну» соціальну дію, засновану «на вірі в безумовну – естетичну, релігійну або будь-яку іншу – самодостатню цінність певної поведінки як такої, незалежно від того, до чого вона приведе» [2, с. 628]. Така поведінка, в свою чергу, передбачає сміливість мислення, його духовну самостійність і самодостатність.

Для веберівської концепції раціонального, а точніше, цілераціонального мислення, властиве жорстке розділення понять «ціль» і «цінність». Перше – ціль – лежить в основі цілераціональних (насамперед економічних) дій людей, а друге – цінність, переважно ірраціональне – визначає їх поведінку в рамках тієї чи іншої культурної традиції або соціальної спільності. Важливим для гуманітарної науки є те, що М. Вебер категорично не погоджується з марксизмом, який намагається вивести свідомість, мислення, ту чи іншу систему цінностей, головним чином, із закономірностей матеріального життя суспільства. З позицій такого соціального детермінізму мислення людини в значній мірі буде визначатися особливостями цілераціональної діяльності, а цінності також не можуть мати трансцендентної природи і, тим більше, не мають ніякого укорінення в природному бутті.

Раціональне (цілераціональне) мислення для М. Вебера, як і цінності – спонтанний продукт спеціальної і культурної взаємодії людей. Ці раціонально-мисленнєві регулятиви динамічні, плюралістичні і навіть антагоністичні. Вони є визначальними для науки і частіше всього для процесів соціальної та економічної діяльності. «Те, що я вам тут висловлю – проголошував М. Вебер, – витікає... з головного положення, що життя знає лише вічну боротьбу богів, знає тільки несумісність найбільш принципових, взагалі можливих життєвих позицій і непримиренність

боротьби між ними, отже, необхідність між ними вибирати» [2, с. 730]. А вибір може здійснитися, безумовно, завдяки активній діяльності мислення, яке може визначити потрібні для ефективної соціальної взаємодії і культурної та політичної діяльності орієнтири.

Дослідник робіт Г. Ріккєрта, В. Дільтея, М. Вебера, філософ і видатний вчений, знавець естетичної свідомості М. Бахтін формує думку, схожу з веберівською, про те, що пізнання в гуманітарних науках є одночасно і конституювання дійсності, яка пізнається. В своїх роботах, виходячи з раніше сказаного, М. Бахтін стверджує, що об'єкт пізнання в гуманітарних науках не просто належать до тієї ж дійсності, як і той, хто пізнає, але що він не менш активний, ніж суб'єкт пізнання. Гуманітарне пізнання у М. Бахтіна витлумачується як активний процес діалогічного спілкування і взаємодії. «Науки про дух, предмет – не один, а два «духи» (той, хто вивчає і що вивчається), які не повинні зливатися в один дух. Справжнім предметом є взаємовідношення і взаємодія «духів» [1, с. 349]. Тобто не «духу» в якості однієї іпостасі, а у взаємодії з іншими духовними процесами.

Вирішуючи питання про специфіку гуманітарного пізнання, як принципово відмінного від природничо-наукового, М. Бахтін вважає, що гуманітарна наука вивчає унікальні індивідуальні об'єкти, причому рефлексивно, через пізнання і осмислення. Якщо взяти текст як «знаковий комплекс», то тут ми бачимо «мислення про мислення, переживання переживань, слова про слова, тексти про текст. В цьому основна відмінність наших гуманітарних дисциплін від природних (про природу)... Дух не може бути даний як річ (прямий об'єкт природної науки), а лише в знаковому вираженні, реалізації в текстах... Кожний текст (як висловлювання) постає конкретним, індивідуальним, єдиним і неповторним, і в цьому весь його смисл, він (в своєму вільному ядрі), не допускає ні каузального пояснення, ні наукового передбачення» [1, с. 285]. В конкретному житті, як предметі мислення (думки), існує людина взагалі, існує третій. Але «в самому живому, в житті, яке проживається, існують лише Я, Ти, Він, і лише в ньому розкриваються (існують) такі первинні реальності, як моє слово і чуже слово, і взагалі ті первинні реальності, котрі поки що не підлягають пізнанню (абстрактному, узагальнюючому), а тому ним і не помічаються» [1, с. 348-349]. Але їх можна «побачити» через мислення, рефлексію, мисленневу дію.

Разом з тим М. Бахтін схильний пов'язувати гуманітарне і природничо-наукове пізнання. «Протиставлення (Дільтей, Ріккєрт) гуманітарних і природничих наук було заперечене подальшим розвитком гуманітарних наук. Темпоральна співмірність художнього переживання і наукового вивчення. Їх неможливо розірвати, але вони проходять різні стадії та ступені і не завжди одночасно» [1, с. 349].

В даній ситуації вирішується питання про те, чи є можливою єдність духовного і життєвого досвіду людей, що належать до різних історичних і культурних спільнот; чи можлива «зустріч» різних епох і під різними моделями світобудови; як відбувається «склеювання» різних результатів діяльності в єдиний культурно-історичний фонд духовного і практичного прогресу людства? Тут проблемною є не множинність розумінь, а те, що забезпечує системність, цілість мислення в засвоєнні культурно-історичного досвіду. Пізнання і мислення в тому аспекті, в якому воно «ініціює розуміння, має подвійну спрямованість, «дипольне»; воно одночасно звернене і до предметності «макрокосму» (природи і суспільству в його об'єктивному, природничо-історичному розвитку), і до соціокультурних смислів «мікрокосму», заданих розкриттям і практичною об'єктивацією внутрішніх цільових проектів розвитку суб'єкта. В першому зверненні воно реалізується актами причинного пояснення і опису світу, в другому – вимагає доповнення пізнавальних структур процесом засвоєння «осмисленої матерії» культури і, відповідно, герменевтичної інтенції на розуміння» [6, с. 91], – зазначає

С. Б. Кримський.

Для об'єктивності все ж таки потрібно визнати, що для М. Бахтіна гуманітарна наука, яка має справу з «абсолютно неповторними індивідуальностями», приводить до необхідності формулювання більш загальної проблеми, яка спрямована на важливість розвитку власне гуманітарного мислення. Зокрема, як видно з попереднього аналізу, розуміння текстів та їх смислів передбачають активне відношення дослідника до існуючих точок зору в культурній і науковій комунікаціях. Як правило, кожний мислитель, вчений, дослідник починає з полеміки, дискусії (діалогу) відносно інших концепцій, точок зору, тлумачень. В процесі такої полеміки артикулюються власні цінності і своє бачення, роз'яснюється новизна і особливості авторського підходу, висловлюються думки про сутність об'єкта, який вивчається. Позиціонування «авторської позиції, своєрідної «гуманітарної дискусії» – необхідний елемент гуманітарного мислення.

Отже, в даному контексті потрібно розрізнити два взаємопов'язаних аспекти гуманітарного мислення: витлумачення текстів і побудова ідеальних об'єктів, які репрезентують в теорії явище, що вивчається. При цьому, до вже побудованих ідеальних об'єктів в гуманітарній науці застосовується стандартні процедури, зокрема, методологічні рефлексії, які дозволяють одержувати нові теоретичні знання, окреслювати нові перспективи мислення і пізнання.

Відмінність між гуманітарним і негуманітарним пізнанням особливо очевидна на перших етапах побудови предмету науки. На відміну від природничо-наукового пізнання, де завжди наперед заданий відомий «принцип використання», або античної науки, де ціннісні установки дослідника частіше всього не рефлексуються, в гуманітарній науці перехід від життєвої і практичної точок зору до теоретичної, як правило, є найважливішим моментом, який конститує пізнання. Друга відмінність – необхідність задати і утриматись у вивченні особливостей гуманітарної реальності, тобто культурного та інтелектуального простору. Для цього гуманітарій рухається немовби в двох площинах. На одній він конструє явище, що вивчається, як ідеальний об'єкт, приписуючи йому такі характеристики, котрі дозволяють вирішити заявлені проблеми, пояснити факти, відкривають перспективу подальших досліджень. На другій площині гуманітарій (філософ, соціолог, культуролог) вступає в спілкування з феноменами, що вивчаються (тобто займається не пізнанням, а вирішує свою екзистенціальну проблему, але використовуючи для цього пізнання). Складність гуманітарного мислення полягає в тому, щоб розумно, доцільно і синхронно рухатися в обох площинах [8, с. 202-203].

Наступна відмінність полягає в контролі над тим, чи має гуманітарій-вчений справу з тим же самим об'єктом, чи останній вже давно змінився, розвинувся (сам або в результаті гуманітарного пізнання), або ж змінився погляд, мисленнєва інтенція самого дослідника на об'єкт. Коли об'єкт змінюється (наприклад, рефлексивно реагуючи на теоретичне знання про нього), або просто еволюціонує, або ж змінюється підхід дослідника до об'єкта, то починається новий цикл гуманітарного пізнання, утворюються нові інтерпретації, на їх основі формулюються емпіричні знання і закономірності, і потім вже на основі цих знань і закономірностей формуються ідеальні об'єкти, теоретичні знання, процедури їх побудови, і, нарешті, теорія. Власне, що і складає процес мислення як процес когнітивно-інтелектуальної діяльності.

Постає питання: чому все-таки теорія в гуманітарних науках організована не так, як в природних? Тут декілька причин. Одна з них – відмінність в цих науках між ідеалами і нормами організації наукових знань; в гуманітарній науці суспільний, безперервний дискурс і систематизація скоріше засуджується як ознака фізикалізму, ніж приймається. Друга причина – необхідність обґрунтувати і виправдати свої цінності, підхід до об'єкту вивчення, маючи на увазі інші теоретичні

точки зору на той же предмет. Важливою є і та обставина, що в гуманітарній науці сам образ, ідеал гуманітарної науки остаточно не сформувався, він ще обговорюється, є об'єктом дискусій [8, с. 205].

Мислення в процесі гуманітарного пізнання не менш строге, ніж природничо-наукове. Оскільки знання гуманітарних наук активно відноситься до свого об'єкта, задаючи для нього «спосіб існування», то гуманітарно мислячий дослідник стає «повністю відповідальним» і не може вже самим фактом вивчення не впливати на свій об'єкт. Спрямованість цього впливу цілком визначена: сприяти культурі, духовності, розширювати можливості людини, ставити «перепони» всьому тому, що руйнує або знижує культурні або духовні потенції людини.

Зазначимо, що важливо враховувати епістемологічну повноцінність і самодостатність гуманітарного знання. В ньому представлені не тільки емпіричний, але й трансцендентальний рівні, хоча в іншій «пропорції» і в інших формах, ніж у природничих науках. Ідеали трансцендентальної філософії, які включають об'єктивність, всезагальність, необхідність, достатньо наявні в окремих самостійних екзистенціально-антропологічних підходах до пізнання. Але якщо в текстах теоретичних природничих наук трансцендентальний рівень задається повним відходом від суб'єкта, повною абстракцією, формалізацією і символізацією мови, аксіоматизацією і дедуктивною побудовою знання, то в гуманітарному знанні, де суб'єкт нерозривний з об'єктом та іншими суб'єктами, а мова зберігає свою змістовність і багатозначність, способи виходу на трансцендентальний рівень можуть бути, очевидно, іншими, змішаними і нетрадиційними. Можна зазначити, що і «форми трансцендентальності, як і трансцендентності, в цьому випадку також можуть бути дещо іншими внаслідок епістемологічних особливостей цього типу знання, що передбачає також подальший розвиток самих цих категорій, пов'язаних не лише з аналізом свідомості, але і аналізом типів діяльності і функцій мови» [7, с. 50]. А також, безумовно, і самого гуманітарного мислення, як результату гуманітарно-філософського пізнання.

Висновки. Таким чином, гуманітарне мислення формується в контексті гуманітарного знання, котре, в свою чергу, формується в процесі тривалого розвитку опозиції «наук про природу» і «наук по дух». В умовах науково-технічного прогресу, економізації і технологізації «науки про дух» (філософія, релігія, етика, культурологія тощо) почали втрачати своє значення. А, разом з цим, почало втрачати смисл і призначення життя людини. В такій ситуації на зміну класичним філософським роздумам приходять, зокрема, «філософія життя» та герменевтичні дискурси. В результаті нових гуманітарних та аксіологічних рефлексій вибудовується нова система гуманітарного пізнання і мислення. Гуманітарне мислення характеризується двозначно. З одного боку, це робота з текстами, їх розуміння, нове витлумачення, позиціонування в полі інших висловлювань про тексти, що аналізуються. З іншого боку, це аналіз феномену (особистості, культури), який виражений в даних текстах, існує в них і через них. Особливість гуманітарного мислення полягає і в тому, що воно задовольняє як теоретичні, так і практичні відносини. Наступна особливість гуманітарного мислення в тому, що воно розгортається як вияснення чужого, відмінного від власного, іншого, незвичного бачення реальності і, одночасно, як вияснення в зв'язку з цим власних уявлень і екзистенцій. Йде не просто діалог, в якому кожен залишається зі своєю думкою і баченням, а вибудовується така ситуація і реальність, в яких і гуманітарій, і той, кого він хоче зрозуміти, немовби народжуються заново. В кожній із названих особливостей гуманітарне мислення не може вибудовуватися без серйозного методологічного структурування на головні складові – дух і душу.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. – М.: Искусство, 1979. – 423 с.
2. Вебер М. Избранные произведения / М. Вебер. – М.: Прогресс, 1990. – 808 с.

3. Вебер М. Исследования по методологии науки / М. Вебер. – М.: Наука, 1998. – 202 с.
4. Гайденко П. П. Прорыв к трансцендентному / П. П. Гайденко. – М.: Республика, 1997. – 495 с.
5. Дильтей В. Введение в науку о духе / В. Дильтей // Зарубежная эстетика и теория литературы XIX-XX вв. Трактаты, статьи, эссе. – М.: Искусство, 1987. – С. 108-135.
6. Крымский С. Б. Философия как путь человечности и надежды / С. Б. Крымский. – К.: Курс, 2000. – 308 с.
7. Микешина Л. А. Трансцендентальные измерения гуманитарного знания / Л. А. Микешина // Вопросы философии. – 2006. – № 1. – С. 55-66.
8. Розин В. М. Мышление: сущность и развитие / В. М. Розин. – М.: ЛЕНАНД, 2015. – 368 с.

REFERENCES:

1. Bakhtin M. M. Estetika slovesnogo tvorchestva [Aesthetics of verbal creativity]. – М.: Iskustvo, 1979. – 423 s.
2. Veber M. Izbrannye proizvedeniya [Selected Works]. – М.: Progress, 1990. – 808 s.
3. Veber M. Issledovaniya po metodologii nauki [Studies on the methodology of science]. – М.: Nauka, 1998. – 202 s.
4. Gaydenko P. P. Proryv k transtsendentnomu [Breakthrough to the transcendent]. – М.: Respublika, 1997. – 495 s.
5. Dil'tey V. Vvedenie v nauku o dukhe [Introduction to the science of the spirit] // Zarubezhnaya estetika i teoriya literatury KhIKh-KhKh vv. Traktaty, stat'i, esse. – М.: Iskustvo, 1987. – S. 108-135.
6. Krymskiy S. B. Filosofiya kak put' chelovechnosti i nadezhdy [Philosophy as a way of humanity and hope]. – К.: Kurs, 2000. – 308 s.
7. Mikeshina L. A. Transtsendental'nye izmereniya gumanitarnogo znaniya [Transcendental dimension of human knowledge] // Voprosy filosofii. – 2006. – № 1. – S. 55-66.
8. Rozin V. M. Myshlenie: sushchnost' i razvitie [Thinking: the nature and development]. – М.: LENAND, 2015. – 368 s.

Иванова Н. В., кандидат философских наук, доцент, заведующая отделением «Дошкольное воспитание», Луцкий педагогический колледж, докторант кафедры философии и социологии, Южнонациональный педагогический университет (Украина, Одесса), E-mail: iva_chumbas@mail.ru

Гуманитарное мышление в социокультурном опыте познания и понимания

Аннотация. Исследуется проблема гуманитарного мышления в процессе развития научных представлений о естественнонаучном и гуманитарном познании. Показано, что гуманитарное мышление выступает условием познания как внутреннего (душевного) состояния человека, так и условием анализа определенных форм его деятельности, в которых выкристаллизованы жизненная активность и творчество. Раскрывается значение веберовской концепции рационального (целерационального) для содержательности гуманитарного мышления. Определяется, что единство познания и мышления обеспечивается культурно-историческим фоном духовного и практического прогресса.

Ключевые слова: рациональное, гуманитарное мышление, гуманитарное познание, дух, наука, ценность, понимание.

Ivanova N., PhD, Associate Professor, Head of Department «Preschool education» of Lutsk Pedagogical College, doctoral student of the department of philosophy and sociology, South Ukraine National Pedagogical University (Odessa, Ukraine), E-mail: iva_chumbas@mail.ru

Humanitarian thinking in social and cultural experiences of knowledge and understanding

Abstract. The article reveals the problem of humanitarian thinking, which is formed in the context of human knowledge, in the long process of opposition between «natural sciences» and «human sciences». Author proves that in the conditions of scientific and technological progress, economization and technologization «human sciences» (philosophy, religion, ethics, culture, etc.) began to lose their value, and therewith human life began to lose its sense and its meaning. In this situation, instead of classic philosophical thoughts comes particularly «philosophy of life» and hermeneutical discourses. As a result of the new humanitarian and axiological reflections the new system of human cognition and thinking builds itself up.

The paper shows that humanitarian thinking acts as the prerequisite for cognition as internal (mental) personal condition, and as the prerequisite for analyzing of certain forms of activity in which vital activity and creativity appears. Their investigation is the humanitarian cognition, which is possible in the form of understanding as a result of reflection. The study analyzes dependence of humanitarian cognition from the settings of that, who perceives. The article reveals the value of consistency of humanitarian thinking of Weber's concept of rational (purpose-rational) for which a clear separation of concepts of «purpose» and «value» is inherent. We emphasize that the unity of cognition and thinking is provided by cultural and historical background of spiritual and practical progress. Therefore, it is necessary to distinguish between two related aspects of humanitarian thought: on the one hand, this is work with texts, their understanding, new interpretation of them, their positioning in the field of other expressions about analyzed texts. On the other hand, this is the analysis of the phenomenon (personality, culture), which is expressed in these texts, exists in them and through them.

The research states that thinking during the process of human cognition is as strict as in the case of natural sciences, because it clearly defines purpose and objectives of the activity. The undeniable feature of humanitarian thinking is that it unfolds itself as the definition of strange, different, unusual vision of reality and at the same time as clarification in this concern of its own ideas and existences. That is not just a dialogue in which everyone stays with his opinion and position, but such a kind of a situation and a reality that build themselves up in which humanitarian, as well as the person he wants to understand, so to say become born again. Therefore, in each of these characteristics humanitarian thinking can not be built without serious methodological structuring of it by main components – spirit and soul.

Keywords: *rational, humanitarian thinking, humanitarian cognition, spirit, science, value, understanding.*

УДК 177.72: 316.42

Бігун Р. В.,

аспірант, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника» (Івано-Франківськ, Україна)

E-mail: bigunroman19@gmail.com

ГЕНЕЗИС КАТЕГОРІЇ МИЛОСЕРДЯ В КОНТЕКСТІ ЕВОЛЮЦІЙНОГО ПІДХОДУ

Анотація. *Анотація. Розглядається дискусійна в сучасному гуманітарному знанні проблема витоків милосердного ставлення до інших людей, аналізується система еволюційних (природних) і соціокультурних передумов формування милосердя як морального принципу, що визначає нормативно-ціннісну аксіоматику моральної свідомості.*

Ключові слова: *милосердя, альтруїзм, інстинкт, людяність, взаємодопомога.*

Постановка проблеми. Милосердя – моральна категорія і гуманістична традиція, що виникла в процесі формування людського суспільства і становлення основних соціальних інститутів. Великий історико-етнографічний матеріал досліджень традиційних культур свідчить, що вже на стадіях архаїчного суспільства склалися і сформулювалися різні принципи взаємодопомоги, що вплинули на розвиток людського співіснування. З виникненням національних і світових релігій милосердя як моральна норма органічно увійшла в освячені божественним авторитетом етичні системи.

Уже Ч. Дарвін відзначав, що людина зберегла з віддалених часів певну любов і співчуття до своїх родичів. Саме «любов» і «співчуття» є ціннісним ядром категорії милосердя, що визначає жалісливе, доброзичливе, дбайливе ставлення до іншої людини.

Аналіз досліджень. Тема становлення категорії милосердя у науковому просторі розглянута досі надто мало. В контексті еволюційного підходу найсуттєвіший внесок у розуміння категорії милосердя зробив Чарльз Дарвін. Зокрема, у праці «Походження людини та статевий відбір» він акцентував увагу саме на природно-